

Насоки на съвременното инвестиране в лозарството на България

Дамян Киречев

Guidelines for modern investing in viticulture in Bulgaria

Damyán Kirechev

Abstract

Crucial role for defining the main priorities in the farms investing policy plays research of the guidelines in current viticulture investment practice. Analysis and evaluation of the investment focus on viticulture, based on an empirical survey, includes: the evaluation of the main priorities of investment in the sector, the main priorities of investments in surveyed farms; a study of the factors and conditions that influence the willingness to invest and motivating factors for the realization of investment intentions. The analysis concludes that investments should aim to update the viticulture production potential, technical infrastructure improvement, diversification of economic activities, encouraging the integration process and enhance the competitiveness of grape and wine firms.

Key words: investment; viticulture; guideline for investing; competitiveness

Успешното осъществяване на организацията и управлението на инвестициите в лозарството зависи от нагласите и желанията на инвеститорите да провеждат инвестиции, от факторите и условията на средата за инвестиции, от рационалното провеждане на инвестиционния процес в лозаро-винарския сектор. Понастоящем в литературата липсват достатъчно изследвания относно организацията и управлението на инвестициите в лозарството, което налага по-подробното им изучаване¹.

Изследването на насоките за развитие на инвестиционната практика в лозарството в съвременните условия има голямо значение за извеждане на водещите акценти в инвестиционната политика на стопанствата. Целите на проучването са насочени към: оценката на основните приоритети на инвестициите в сектора; основните приоритети на инвестициите в стопанствата; анализ и оценка на факторите и условията влияещи върху желанието да се инвестира и мотивиращите фактори за реализирането на инвестиционни намерения в лозарските и лозаро-винарските стопанства.

За нуждите на анализа и оценката на насоките на инвестирането в лозарството е проведено анкетно проучване² сред собственици и управители на лозарски и лозаро-винарски стопанства, регистрирани в териториалните структури на Изпълнителната агенция по лозята и виното. В анкетата са обхванати стопанства с разнообразен статут по отношение на собствеността, териториалното разположение, заетите площи с лозя, активността на стопанството в момента и други критерии. Обхванати са фамилни стопанства, търговци, кооперативи и дружества, най-вече с пазарен тип. Прагът на наблюдение е минимум 1 дка заети с винени лозя, но основна целева група са стопанства с икономически размер над 1 икономическа единици, която се равнява на 13,81 дка винени лозя. Извадковият подбор е определен на база проста случайна извадка.

Методите, които се прилагат са дескриптивни, като същественият анализ и интерпретация включват статистическа групировка на данните, изчисляване на относителни дялове и групови средни (мода, медиана, разсейване).

---

¹ Акцент в изследванията у нас през последните години са най-вече: институционалният и производствения потенциал на сектора („Готовност на лозаро-винарския сектор за присъединяване към Общия пазар на ЕС”, проучване на GTZ, Агенция за социално-икономически анализи: София, 2006); потенциалът на природната среда и възможностите за устойчиво развитие, (Кънчев, И. И др. Устойчиво развитие на лозаро-винарския сектор в Южен централен район, ИК на УНСС: София, 2012); инвестиционната среда (Вълчев, Н., Л. Петков. Инвестициите в българското земеделие. АИ „Проф. М.Дринов”: София, 2006) и др.

² Същинското проучване е проведено в периода април-май 2013 г.

В проучването са обхванати 124 респондента. Разпределението на стопанствата обхванати в проучването от гледна точка на техния *юридически статут* включва стопанства на физически лица – 56 бр. (45,2%), еднолични търговци – 20 бр. (16,1%), земеделски кооперации – 10 бр. (8,1%), търговски дружества – 38 бр. (30,6%). Структурата на анкетираните лица отразява във висока степен и структурата на производителите на винено грозде за пазара в страната.

В анкетата са обхванати две категории стопанства според *вида на основната си дейност*: лозарски стопанства и лозаро-винарски стопанства. От изследваните 124 стопанства, лозарските стопанства са 102 бр. (82,3% от анкетираните), а лозаро-винарските стопанства са 22 бр. (17,7% от анкетираните, всички със статут на търговски дружества).

В изследването преобладават стопанства с размер на площта 1,1-10 ха (33,9%). Стопанствата до 10 ха съставляват 62,1% от анкетираните. Големите стопанства с площи заети с винени лозя над 10 ха съставляват 37,9% от анкетираните. Подобна структурна зависимост се наблюдава в стопанствата собственост на физически лица, като най-малък дял заемат стопанства с размер над 100 ха. Обхванатите в проучването 22 бр. лозаро-винарски стопанства са големи стопанства с над 10 ха винени лозя, като от тях 10 бр. (45,5%) са с площ над 100 ха.

В проучването са включени стопанства от почти всички лозаро-винарски райони на страната, като се акцентира върху по-развитите.

Важен акцент при подбора на стопанствата включени в анкетата е те да са пазарно ориентирани, т.е. да произвеждат винено грозде предназначено за винефикация в промишлени условия. 117 бр. стопанства (94,4%) са стопанства с пазарна или полупазарна насоченост на производството, в т.ч. 93,1% от лозарските стопанства и всички лозаро-винарски стопанства. Полупазарен характер имат 32 броя стопанства (25,1% от общо анкетираните), като част от продукцията консумират за собствено потребление в домашни условия – всички са стопанства на физически лица). 13,7% от стопанствата произвеждат и други продукти от винено грозде – спиртни напитки, в т.ч. са 12% от лозаро-винарските стопанства. 2 броя стопанства на физически лица произвеждат грозде за консумация.

Проучването на **основната насоченост на инвестициите в лозарството на съвременния етап** у нас включва 8 въпроса. Оценката включва използването на пет степенна скала, като ранг 1 съответства на „напълно съгласен“, а ранг 5 на „напълно несъгласен“. Резултатите от оценката са представени в Таблица 1 и показват следното:

1. Най-висока оценка за насоката на инвестициите в лозарството има внедряването на технически активи. Почти 98,4% от респондентите са посочили важността на инвестициите в техника за работа в стопанствата. Модата и медианата показват „пълно съгласие“ с провеждането на техническото преоборудване на стопанствата, а средното значение на показателя е 1,4435 (1,4803 за лозарските стопанства и 1,2727 за лозаро-винарските стопанства. Стандартното отклонение е 0,5304 (0,54 при лозарските стопанства и 0,4558 при лозаро-винарските), а разсейването показва сравнителна еднородност.

2. Анкетираните дават висока оценка на промяната на състава и структурата на сортовете. Съществува висока степен на съгласие, че се извършва реструктуриране на сортовия състав на лозята у нас (86,5% изразяват „по-скоро“ или „пълно съгласие“ за това (модата е 1 и медианата е 1). Средното значение на показателя е 1,5968 (1,6372 при лозарските стопанства и 1,4090 при лозаро-винарските стопанства). Стандартното отклонение е 0,9009, а коефициент на вариация показва голямо разсейване от 56%³ (при лозарските стопанства стандартното отклонение е по-голямо – 0,9625, а при лозаро-винарските – съответно 0,5032).

3. Важна насока в инвестиционната дейност на стопанствата е изграждането на съоръжения за напояване. Почти 83,8% от респондентите за високото или пълното си съгласие с важността на подобряването на условията за напояване на лозята. Оценката на изграждането

³ Разсейване до 30% се приема за незначително, а над 30% за значително

Таблица 1

Основни насоки на инвестициите в лозарството у нас на съвременния етап на развитие на сектора

Показател	Мода	Медиана	Средна	Станд. откл.	Коеф. вар.	Напълно съгласен	По-скоро съгласен	Нито съгласен, нито несъгласен	По-скоро несъгласен	Напълно несъгласен
1. Състав и структура на сортовете.	1	1	1,5968	0,9009	56%	61,3%	25,0%	6,5%	7,3%	0,0%
2. Подобряване на подложките и комбинирането им.	4	3	3,1694	1,2011	38%	12,1%	17,7%	21,8%	37,9%	10,5%
3. Подобряване на начина на формиране на насажденията	2	2	2,5403	1,1218	44%	14,5%	44,4%	21,8%	11,3%	8,1%
4. Разположение и увеличаване на броя на растенията върху площта	2	3	2,6855	0,9825	37%	8,9%	38,7%	30,6%	18,5%	3,2%
5. Подобряване на агротехническото обслужване на насажденията.	2	2	1,7742	0,7740	44%	38,7%	50,0%	6,5%	4,8%	0,0%
6. Изграждане на противоерозионни и земеустроителни съоръжения	4	4	3,5081	1,3221	38%	9,7%	16,9%	14,5%	30,6%	28,2%
7. Изграждане на напоителни съоръжения	1	1	1,6452	0,7881	48%	53,2%	30,6%	14,5%	1,6%	0,0%
8. Внедряване на технически средства	1	1	1,4435	0,5304	37%	57,3%	41,1%	1,6%	0,0%	0,0%

на напоителни съоръжение е много висока (модата и медианата показват „пълно съгласие“, а средното значение е 1,6452, липсват отговори показващи „пълно несъгласие“). Стандартното отклонение е 0,7881 (0,8344 при лозарските стопанства и 0,5117 за лозаро-винарските стопанства). Лозаро-винарските стопанства отдават по-голям приоритет на инвестициите в съоръжения за напояване, най-вече заради по-високите си финансови възможности. Възможностите за напояване следва да се разглеждат като важна насока в инвестиране в лозарството у нас заради променящият се климат, недостига на вода в някои райони и др.

4. Подкрепя се становището, че извършваното подобряване на агротехническото обслужване на насажденията има голямо значение за развитието на инвестирането. Над 88% от респондентите проявяват високото си или пълно съгласие с това (оценката на модата и медианата е 2, средното значение на показателя е 1,7742 (по-високо при лозарските стопанства), липсват отговори с „несъгласие“ за това). Стандартното отклонение е 0,7742 (съответно 0,8210 за лозарските стопанства и 0,4937 за лозаро-винарските стопанства), а коефициента на вариация е 44%.

5. Подобна е и оценката относно подобряването на разположението и увеличаване на броя на растенията върху площта. 38,7% от респондентите проявяват „по-скоро съгласие с това, а 30,6% от анкетираните проявяват „нито съгласие, нито несъгласие“ с тази възможност (оценката на модата е 2, а на медианата е 3, средната оценка е 2,6855 (по-висока при лозаро-винарските стопанства). Стандартното отклонение е 0,9825 (по-високо при лозарските стопанства), а разсейването е голямо.

6. Респондентите приемат в известна степен, че провежданото подобряване на начина на формиране на насажденията е възможност за усъвършенстване на инвестиционната практика (почти 49% проявяват съгласие с това – модата и медианата имат оценка 2 и показват „по-скоро съгласие“, а средната оценка е 2,5403 (при 2,6470 за лозарските стопанства и 2,0454 за лозаро-винарските стопанства. Стандартното отклонение е 1,1218 (съответно за лозарските стопанства – 1,1573 и 0,7854 за лозаро-винарските), а разсейването на признака е голямо (44%).

7. Не се приема, че подобряването на подложките и комбинирането им е важна насока за инвестициите в лозарството. Преобладава висока степен на несъгласие с това (модата е 4, а медианата е 3). Средното значение на показателя е 3,1694 (по-високо при лозарските стопанства). Стандартното отклонение е 1,2011, а коефициентът на вариация е 38% (при лозарските стопанства стандартното отклонение е по-високо).

8. Допитаните лица дават слаба оценка на инвестициите в посока изграждане на противоерозионни и земеустроителни съоръжения (модата и медианата показват „по-скоро несъгласие“, средното значение на показателя е 3,5081). Стандартното отклонение е високо – 1,3221, с разсейване от 48%). Ниските оценки на тази инвестиционна възможност може да се обясни с факта, че този тип инвестиционни дейности не касаят всички стопанства, а само тези с проблеми от такъв характер (наклонени терени, терени подложени на ерозия и др.). Друг фактор в тази посока е високата цена на такъв тип съоръжения.

Проучването на **съвременните приоритети в развитието на инвестициите в лозарството в страната** показва следното:

1. Най-перспективно направление за инвестиране в сектора има внедряването на по-пълна механизация в производството на винено грозде. Подкрепа за това дават 46% от анкетираните, в т.ч. 47,1% от лозарските стопанства и 40,9% от лозаро-винарските стопанства.

2. Втори приоритет на инвестиции следва да бъде конверсията на съществуващите лозя. Подкрепа за това се осигурява от 37,9% от анкетираните, в т.ч. 37,3% от лозарските стопанства и 40,9% от лозаро-винарските стопанства.

3. Изграждането на нови лозя е следващ приоритет за развитие на инвестиции, подкрепено от 33,9% от анкетираните, в т.ч. 30,4% от лозарските стопанства и 50% от лозаро-винарските стопанства.

4. Четвърти приоритет в инвестирането се свързва с реконструкцията на съществуващите лозя, подкрепено от 30,6% от респондентите, в т.ч. 26,5% от лозарските стопанства и 50,0% от лозаро-винарските стопанства.

Проучването на съвременните приоритети в развитието на инвестициите в анкетираните стопанства показва, че намеренията за бъдещи инвестиции в стопанствата ще бъдат насочени най-вече към подобряването на сортовия състав на насажденията (64,5% от анкетираните), разширяване на масивите с лозя (57,2%), внедряването на комплексна механизация (61%) и изграждане на напоителни съоръжения (37,9). Приоритетните направления за бъдещи инвестиции в анкетираните стопанства са представени в Таблица. 2.

Таблица 2

Съвременни приоритети за инвестиции в стопанството

Приоритет	Общо		Лозарски стопанства		Лозаро-винарски стопанства	
	Брой	Процент	Брой	Процент	Брой	Процент
1. Стартиране на бизнес с лозя	2	1,6%	0	0,0%	2	9,1%
2. Разширяване на масивите с лозя	71	57,2%	60	58,8%	11	50,0%
3. Подобряване на сортовия състав в насажденията	80	64,5%	66	64,7%	14	63,6%
4. Внедряване на комплексна механизация	61	49,2%	53	52,0%	8	36,4%
5. Изграждане на напоителни съоръжения	47	37,9%	36	35,3%	11	50,0%
6. Подобряване на растителнозащитните процеси	31	25,0%	26	25,5%	5	22,7%
7. Обновяване на поддържащите конструкции и системи	33	26,6%	25	24,5%	8	36,4%
8. Развитие на органично лозарство	21	16,9%	18	17,6%	3	13,6%
9. Развитие на туризъм свързан с лозарство и винарство	17	13,3%	8	7,8%	9	40,9%
10. Внедряване на система за качество	24	19,4%	18	17,6%	6	27,3%

В по-малка степен приоритетни области за бъдещи инвестиции са обновяване на поддържащите конструкции (26,6%), подобряване на растителнозащитни процеси (25%, внедряване на система за качество (19,4%), диверсификация на икономическите дейности свързани с развитие на винен туризъм (13,3%, като по-голям е интересът на лозаро-винарските стопанства) и др.

Изследването на насоките за инвестиране в лозарството у нас предполага и извършването на оценка на **факторите и условията влияещи върху желанието да се инвестира**. Оценка на факторите може да се групира в три групи: фактори и условия с подчертано „позитивно действие“; фактори и условия с „неутрално действие“; фактори и условия с подчертано „негативно действие“. В анализа са обхванати 10 фактора, оценени с пет степенна скала, като ранг 1 съответства на „определено позитивен“, а ранг 5 на „определено негативен“. Резултатите от оценката са представени в Таблица 3.

Фактори и условия с подчертано „позитивно действие“ са:

1. Конкурентната способност на българските вина на международните пазари е определена от над 92,5% като „по-скоро“ и „напълно позитивен фактор. Модата и медианата са 2. Средната е 1,6774, а стандартното отклонение е 0,6432. Оценките са по-високи при лозарските стопанства.

Таблица 3

Оценка на фактори и условия влияещи върху желанието да се инвестира в лозарството

Показател	Мода	Медиана	Средна	Станд. откл.	Коеф. вар.	Определено позитивен	По-скоро позитивен	Нито позитивен, нито негативен	По-скоро негативен	Определено негативен
1. Инвестиционни разходи за единица площ	2	2	2,6935	1,1202	41,6%	10,5%	42,7%	21,8%	16,9%	8,1%
2. Степен на риск породен от природно-климатичните условия	3	3	2,8952	1,0026	34,6%	10,5%	21,0%	40,3%	25,0%	3,2%
3. Осигуряването с финансови средства за инвестиции	2	2	2,0806	0,9070	43,6%	27,4%	45,2%	21,0%	4,8%	1,6%
4. Икономически условия в страната	4	4	3,5484	0,8867	25,0%	1,6%	11,3%	28,2%	48,4%	10,5%
5. Аграрна политика за сектора и равнище на подкрепа	2	2	2,2500	1,0171	45,2%	21,8%	47,6%	18,5%	8,1%	4,0%
6. Осигуреност с квалифициран трудов ресурс	4	4	3,3065	0,9386	28,4%	4,8%	17,7%	20,2%	56,5%	0,8%
7. Стандарти към произвежданото грозде	2	3	2,7258	0,8297	30,4%	3,2%	41,9%	33,9%	21,0%	0,0%
8. Защита на интересите на производителите на селскостопанска продукция	3	3	3,0403	1,0391	34,2%	12,1%	11,3%	41,1%	31,5%	4,0%
9. Степен на структуриране на пазарите на грозде	2	2	2,5484	0,8492	33,3%	3,2%	58,9%	17,1%	20,2%	0,0%
10. Конкурентна способност на българските вина на международните пазари	2	2	1,6774	0,6432	41,3%	41,9%	51,6%	3,2%	3,2%	0,0%

2. Инвестиционните разходи за единица площ – модата показва „по-скоро позитивно” действие, а средната оценка на показателя е 2,6936 (оценката при лозаро-винарските стопанства е по-висока от тези на лозарските стопанства). Стандартното отклонение е 1,1202.

3. Възможностите за осигуряването на финансови средства за инвестиции - модата показва „по-скоро позитивно” действие, а средната оценка на показателя е 2,0806 (оценката при лозарските стопанства е по-висока от тези лозаро-винарските на стопанства). Стандартното отклонение е 0,9070 (0,9753 при лозарските стопанства и 0,3947 при вторите).

4. Аграрната политика за сектора и равнището на подкрепа - модата показва „по-скоро позитивно” действие, а средната оценка на показателя е 2,25 (оценката при лозаро-винарските стопанства е по-висока от тези лозарските стопанства). Стандартното отклонение е 1,0171 (1,0065 при лозарските стопанства и 1,0821 при лозаро-винарските).

5. Степен на структуриране на пазарите на грозде - модата показва „по-скоро позитивно” действие, а средната оценка на показателя е 2,54 (оценката при лозаро-винарските стопанства е по-висока от тези лозарските стопанства – съответно 2,3636 и 2,5882). Стандартното отклонение е 0,8492 (по-високо при лозарските стопанства). Това може да се обясни с по-високата степен на пазарна ориентираност на лозаро-винарските стопанства.

6. Наличието на стандарти към произвежданото грозде – има мода по-казваща „по-скоро позитивна” оценка, а медианата показва „неутрална” оценка. Средната оценка на показателя е 2,7258 (по-висока при лозаро-винарските стопанства), а стандартното отклонение – 0,8297 (по-малко при лозаро-винарските стопанства). Лозаро-винарските стопанства са по-чувствителни по отношение на промяна на стандартите за производство и добри производствени практики.

Фактори и условия с неутрално действие („нито позитивен, нито негативен”) са:

1. Степен на риск породен от природно-климатичните условия – природният риск има неутрално влиянието върху желанието да се инвестира, въпреки високата степен на риск за сектора. Модата и медианата имат оценка 3, средната значение е 2,8952 (оценката е по-висока при лозарските стопанства), стандартното отклонение е 1,0026 (по-високо при лозарските стопанства, с разсейване показващо приблизителна еднородност).

2. Защитата на интересите на производителите на селскостопанска продукция има „неутрално” действие върху желанието да се инвестира – модата е 3, средната оценка е 3,0403 (по-висока при лозарските стопанства), а стандартното отклонение е 1,0391 (по-ниско при вторите стопанства).

Фактори и условия с подчертано „негативно действие са:

1. Икономическите условия в страната – почти 59% от респондентите определят икономическата среда като подчертано „негативна” за инвестиции. Модата и медианата показват „по-скоро негативен” характер на средата. Средната е 3,5484 (по-висока при лозарските стопанства), а стандартното отклонение е 0,8867 (по-ниско при лозарските стопанства). Разсейването на показателя е приблизително еднородно (25%). Влошената икономическа среда от последните години се явява сериозен задържащ фактор за инвестициите, които в известна степен се компенсират от политиката за подкрепата на сектора.

2. Осигуреност с квалифициран трудов ресурс – модата и медианата показват „по-скоро негативно” действие за инвестирането. Средната оценка е 3,3065 (по-висока при лозарските стопанства), стандартното отклонение е 0,9386 (по-ниско при лозаро-винарските стопанства). Недостигът на квалифицирана работна ръка се явява сериозен проблем и има задържащ ефект върху желанието да се инвестира в сектора.

Изследването на нагласата за развитие на инвестициите в лозарството включва оценка на **факторите действащи като мотивиращи (отключващи) при решението да се инвестира**. В анализа са обхванати 11 фактора, оценени с пет степенна скала, като ранг 1 съответства на „много важен”, а ранг 5 на „напълно маловажен”. Резултатите от оценката са представени в Таблица 4. Разпределението на факторите са в четири групи:

Таблица 4

Оценка на фактори влияещи като мотивираци за решението на собствениците за инвестиции в лозарството

Показател	Мода	Медиана	Средна	Станд. откл.	Коеф. вар.	Много важен	По-скоро важен	Нито важен, нито маловажен	По-скоро маловажен	Напълно маловажен
1. Постигане на повече доход	1	1	1,3952	0,5818	41,7%	63,7%	34,7%	0,0%	1,6%	0,0%
2. Повишаване на конкурентната позиция	2	2	2,1371	0,7580	35,5%	21,0%	46,0%	31,5%	1,6%	0,0%
3. Разнообразяване на икономическите дейности	3	3	3,1371	1,2773	40,7%	11,3%	20,2%	33,1%	14,5%	21,0%
4. Осигуряване на заетост в района	4	4	3,2500	1,0251	31,5%	10,5%	8,1%	30,6%	47,6%	3,2%
5. Подобряване използването на ресурсите	3	3	2,7984	1,2493	44,6%	16,9%	25,0%	33,1%	11,3%	13,7%
6. Подобряване на агротехниката.	2	2	2,3468	1,1046	47,1%	17,7%	50,8%	21,0%	0,0%	10,5%
7. Повишаване на производителността на трудовите процеси	2	2	2,2419	1,0997	49,1%	27,4%	44,4%	4,8%	23,4%	0,0%
8. Подобряване на качеството на произвежданото грозде	2	2	2,0323	1,1112	54,7%	38,7%	40,3%	0,0%	21,0%	0,0%
9. Съхраняване на традиции	3	3	2,4032	0,8157	33,9%	16,9%	29,8%	49,2%	4,0%	0,0%
10. Желание да се произвежда вино и алкохолни продукти от винено грозде.	1	2	2,2097	1,1425	51,7%	33,9%	33,9%	9,7%	22,6%	0,0%
11. Да се отговори на нуждите на международния пазар	3	3	2,2952	0,9267	38,7%	21,8%	24,2%	48,4%	4,0%	1,6%

Фактори с оценка като „много важни“ са:

1. Постигане на повече доход. Желанието за увеличаване на доходите е движещ мотив за инвестирането и почти 98% от респондентите подкрепят факта. Модата и медианата показват „много високата важност“. Средната оценка е 1,3952 (1,3137 при лозарските стопанства и 1,7727 при лозаро-винарските стопанства). Стандартното отклонение е 0,5818 (по-ниско при лозарските стопанства), а вариационния коефициент е 41,7%.

2. Желанието да се произвежда вино и алкохолни продукти от винено грозде получава висока оценка като стимул за инвестициите. Модата е 1, а медианата 2. Средната оценка е 2,2097 (по висока при лозарските стопанства – 1,5), а стандартното отклонение е 1,1425 (по-ниско при лозаро-винарските стопанства – 0,5117). Разсейването на признака обаче е много голямо – 51%.

Фактори с оценка като „важни“ са:

1. Повишаване на конкурентната позиция – оценката на фактора доказва ролята на инвестициите за повишаване на конкурентоспособността на стопанствата. Средната оценка е 2,1371, а стандартното отклонение е 0,758. Оценките и при двете групи стопанства е сходна.

2. Подобряване на агротехниката е важен мотив за инвестициите и ги определят. Средното значение на признака е 2,3468, като оценката е по-висока при лозаро-винарските стопанства. Стандартното отклонение е 1,1046, (по-ниско при лозаро-винарските стопанства).

3. Повишаване на производителността на трудовите процеси също може да се разглежда като важен мотив за инвестиции, със средна оценка 2,2419 (по-висока при лозаро-винарските стопанства) и стандартно отклонение 1,0997. Това подкрепя тезата за нужните инвестиции в техника.

4. Подобряване на качеството на гроздето мотивира инвестициите. Възприема се разбирането, че постигане на високо качество на суровината ще опосредства и качеството на произвежданите вина. Затова и оценката на лозаро-винарските стопанства е по-висока – 1,5 при средна за съвкупността 2,0323. Разсейването на признака, обаче е много голямо – 54%.

Фактори с неутрална оценка „нито важни, нито маловажни“ са:

1. Разнообразяването на икономическите дейности не се разглежда като приоритетен мотив за решението да се инвестира сектора. Средната оценка на показателя е 3,1371, като оценката на двете групи стопанства е сходна, с по-голямо предпочитание от лозаро-винарските стопанства търсейки най-вече развитието на винен туризъм.

2. Подобряване използването на ресурсите също не се разглежда като сериозен движещ мотив за инвестиционните решения, дотолкова доколкото технологичните решения са относително строги. Средната оценка е 2,7984 (по-висока е при лозаро-винарските стопанства), а стандартното отклонение е 1,2773 (по-ниско отново при тях).

3. Съхраняване на традициите е важен фактор за развитието на лозарството, но не е съществен мотив за инвестициите в него. Обективно по-висока оценка на показателя дават лозарските стопанства, съхраняването на традициите за които са важно условие за работа им, докато лозаро-винарските стопанства се водят в по-голяма степен от чисто икономически интереси. Средната оценка е 2,4032, а стандартното отклонение е 0,8157, като разсейването е приблизително еднородно.

4. Отговор на нуждите на международните пазари има средна оценка от 2,2952, като при лозаро-винарските стопанства е по-висока – 1,7727. Стандартното отклонение е 0,9267, като при тази група стопанства то е по-ниско. По-високата оценка на лозаро-винарските стопанства се предопределя от факта, че на практика те имат достъп с продукт до международния пазар.

Фактор с „маловажно значение“ е осигуряването на заетост в района. Инвестициите в сектора се ръководят най-вече от икономическите интереси на собствениците, а социалните

аспекти на бизнеса са второстепенен мотив за инвеститорите. Средната оценка на показателя е 3,25 (по-висока при лозаро-винарските стопанства), а стандартното отклонение е 1,0251.

В заключения могат да се направят следните изводи и обобщения:

1. Най-важните насоки на инвестициите в лозарските и лозаро-винарските стопанства у нас, на съвременния етап на развитие на сектора, се явяват усъвършенстването на техническата база за производство, подобряване на състава и структурата на сортовете на лозовите насаждения и изграждането на напоителни съоръжения. Това налага продължаване на политиката на държавата в областта на подкрепата на инвестициите в техника и обновяване на сортовете. Извежда се необходимостта от разширяване на политиката за подпомагане на инвестициите във връзка с изграждането на напоителни системи, което да намали риска за стопанствата.

2. Инвестирането в лозарството у нас е под-влияние на множество фактори, с различна сила и посока на действие. Положително влияние върху равнището на инвестиции ще оказват равнището на конкурентоспособност на сектора, провежданата от държавата политика за финансова подкрепа на сектора чрез Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор и подобрения достъп до финансови средства. Задържащо влияние за инвестирането ще продължава да оказва природо-климатичния фактор и икономическите условия в страната, както и недостатъчната осигуреност с квалифицирани трудови ресурси. Това предполага насочване на усилията на всички участници в системата на лозарството и винопроизводството към използването на стимулите и преодоляването на слабостите.

3. Сериозни мотиви за стопанствата да продължават инвестициите си в сектора ще има желанието им за подобряване на техническата и производствената база, което да повиши конкурентната способност и постигането на повече доход.

Използвана литература:

1. „Готовност на лозаро-винарския сектор за присъединяване към Общия пазар на ЕС”, проучване на GTZ, Агенция за социално-икономически анализи: София, 2006;
2. Кънчев, И. и др. Устойчиво развитие на лозаро-винарския сектор в Южен централен район, ИК на УНСС: София, 2012;
3. Вълчев, Н., Л. Петков. Инвестициите в българското земеделие. АИ „Проф. М.Дринов”: София, 2006.

За контакти:

Гл. ас. Дамян Димитров Киречев
Икономически университет – Варна
dkirechev@ue-varna.bg